

Atıf Dizinlerinde Yayın Yapılması Nereye Kadar Desteklenecek?

Türkiye’de atıf dizinleri (citation indexes) kapsamında yayın sahibi olmak akademik çevrelerin üzerinde sıklıkla durduğu bir konudur. Özellikle ülkemizde üniversiteleri denetleyen Yükseköğretim Kurulu’nun almış olduğu kararların ve gerçekleştirdiği uygulamaların bilimsel yayın üretme davranışını önemli ölçüde etkilediği bilinmektedir. Akademik yükseltmelerde uygulanan niceliğe dayalı ölçütler bağlamında, üniversite öğretim elemanlarının “ne yazdığından çok nerede yazdığına ve kaç kere yazdığına” öncelik verilmesi her geçen yıl Türkiye adresli yayın sayısını ciddi şekilde artıran önemli bir etmendir. Örneğin *Science Citation Index*’te 1972-2004 yılları arasını kapsayan 33 yıllık dönemde Türkiye adresli olarak 89.011 yayın yapılmışken [1], 2005-2009 yılları arasında Türkiye adresli yayın sayısı 95 bini aşmıştır. Bu bilgiye ek olarak henüz 2009 yılı yayınlarının tamamının dizinler kapsamında yer almadığının da altını çizmekte yarar vardır. Türkiye’nin *Social Sciences Citation Index* ile *Arts & Humanities Citation Index*’te de benzer şekilde, geçmişte olmadığı kadar yoğun bir yayın faaliyeti içinde bulunduğu görülmektedir. *Social Sciences Citation Index*’te 1966-2004 arası 4041 yayın yapılmışken, 2005-2008 arasında 4451 yayın bulunmaktadır. Sanat ve beşeri bilimleri içeren atıf dizini olan *Arts & Humanities Citation Index*’te ise 1975-2004 arasındaki yayın sayısı 635 iken, yalnızca 2005-2008 yılları arasını kapsayan dönemde yayın sayısı 640’tır.

Atıf dizinlerindeki Türkiye adresli yayınlara ilişkin olarak yukarıda verilen sayılara ulaşılmasının hiç şüphesiz birden çok nedeni vardır. Bu nedenler arasında üniversitelerdeki akademik yükseltme ölçütleri, doğrudan ya da dolaylı olarak gerçekleştirilen yayın teşvikleri, artan öğretim elemanı sayısı ve atıf dizinleri kapsamına alınan Türkiye orijinli dergi sayısının artması yer almaktadır. Bu noktada yeni dergilerin dizinlere dahil edilmesi sürecinde atıf dizinlerinin eskisi kadar “seçici” davranmadığının ve ticari bir yapı olduğu görülen söz konusu dizinlerin üreticisi konumunda bulunan Thomson Reuters’in izlemiş olduğu genişleme politikasının önemli olduğunun bilinmesi gerekmektedir. Son genişlemede 1544 yeni yerel dergi atıf dizinleri kapsamına alınmıştır [2].

Kimi üniversitelerdeki akademik yükseltme ölçütlerinde atıf dizinlerinde yayın sahibi olmanın olmazsa olmaz koşul olarak ortaya konması da akademik çevrelerce yapılan yayın sayısını ciddi biçimde artırmaktadır. Hollanda’daki Bilim ve Teknoloji Araştırmaları Merkezi tarafından yayımlanan bir rapora göre Avrupa ülkeleri arasında üniversite kaynaklı yayın üretiminin en yüksek olduğu ülke Türkiye’dir. Söz konusu rapor Türkiye’de bilimsel yayınların %91’inin üniversiteler tarafından üretildiğini ortaya koymaktadır. Aynı raporda üniversite kaynaklı yayın üretim oranı Fransa için %52, Hırvatistan için %61, Macaristan için %63, Almanya için ise %73’tür [3]. Karşılaştırmalı olarak bakıldığında Türkiye’deki üniversite kaynaklı yayın üretiminin bu denli yüksek olması farklı yönleriyle sorgulanmalıdır. Bu durum üniversitelerin dışında yeterli düzeyde araştırma faaliyetinde bulunulmamasından kaynaklanabileceği gibi, üniversitelerin diğer ülkelerle karşılaştırıldığında eşine rastlanmayacak düzeyde yayın yapma odaklı faaliyet göstermesiyle de ilgili olabilir. Zaten Türkiye adresli üçlü patent sayılarının azlığı ve Avrupa Komisyonu tarafından yayımlanan, ülkelerin yenilik performanslarının yıllık olarak değerlendirildiği ve karşılaştırıldığı Avrupa Yenilik Göstergeleri (European Innovation Scoreboard) adlı raporda [4] Türkiye’nin son sırada yer alması ortaya çıkarılan ürünlerin orijinalliği konusunda fikir vermektedir.

Uluslararası Bilimsel Yayınları Teşvik Programı

Tüm bu anlatılanlar ışığında tartışılması gereken önemli konuların başında yayınlar için verilen teşvikler yer almaktadır. 1993 yılından bu yana Uluslararası Bilimsel Yayınları Teşvik Programı (UBYTP) adı altında atıf dizinleri kapsamında yayını olan araştırmacılara belli düzeylerde teşvik verildiği bilinmektedir. Söz konusu programın temel amacı ülkemizdeki araştırmacıların uluslararası

düzye bilimsel yayın üretimini teşvik etmektedir. Konuyla ilgili olarak önceleri TÜBİTAK bünyesinde yürütölen çalışmalar daha sonra ULAKBİM tarafından yürütölmeye başlanmıştır. Zaman içinde programın içeriğinde birtakım değişiklikler olmakla birlikte, programın varolma sebebi olan atıf dizinlerindeki yayın sahiplerinin maddi olarak desteklenmesi konusunda herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Programdaki 2008-2009 yıllarına ait teşvik miktarlarına bakıldığında, sosyal bilimlerde A1 kapsamındaki yayınların 2400 TL, fen bilimlerinde ise 1200 TL ile desteklendiği görölmektedir. A1 kapsamındaki yayınlar birinci grup dergi listesinde yer alan dergilerde yayımlanmış vaka takdimi, teknik not, tartışma ve araştırma sonuçlarının ön duyurusu, editöre mektup gibi yayınlar dışındaki tam makaleleri kapsamaktadır. Alınacak teşvik miktarlarının belirlenmesinde *Journal Citation Reports*'un (*JCR*) iki ayrı sürümünün (Sciences ve Social Sciences) konu sınıflaması kullanılmakta ve bu dergilerin kendi konu alanlarındaki etki faktörü sıralamalarına göre dergiler A, B ve C olarak gruplandırılmaktadır. Buna göre etki faktörü sıralamalarına göre dergilerin ilk %25'lik dilimi A, ikinci %25 B ve en son %50 C şeklinde bir gruplamaya gidilmiştir [5].

ULAKBİM, UBYTP'nin büyük ölçüde amacına ulaştığını belirtirken, ölkemizdeki bilim insanların yayın faaliyetleri sonucunda Türkiye'nin uluslararası bilimsel yayınlar sıralamasında 15 yıl içinde 34. sıradan 19. sıraya yükseldiğinin altını çizmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye adresli bilimsel yayınların niceliği ile birlikte niteliğinin de arttırılmasına yönelik olarak TÜBİTAK Bilim Kurulu'nun 1 Mart 2008 tarih ve 162 sayılı toplantısında alınan karar gereği, UBYT Ödeme Esasları Madde 5.'e göre sosyal ve beşeri bilimler hariç olmak üzere, fen bilimlerinde C türü yayınlar için bir yılda ancak bir defa teşvik verileceğinin duyurusu yapılmıştır. Bu uygulama ile hedeflenen yazarların A ve B grubu dergilerdeki yayınlarının arttırılmasıdır [6]. Bu karar da sayılara dayalı teşviğin devam ettiğini göstermektedir.

UBYTP istatistikleri incelendiğinde, programın başlangıç yılı olan 1993'ten 1997'ye kadarki dönemde desteklenen yayın sayısının 3000'i geçmediği anlaşılmaktadır [7]. ULAKBİM web sayfasındaki istatistiklere bakıldığında [8] teşvik alan başvuru sayılarında zaman içinde bir artışın söz konusu olduğu görölmektedir. Tablo 1'de ise 2007 yılına ait UBYTP istatistikleri sunulmaktadır. Tablodaki kategori sütunu altında verilmiş olan A, B ve C etki faktörü baz alınarak elde edilmiş dergilerin hangi kategoriye dahil olduğunu göstermekte, grup 1 ve grup 2 ise söz konusu dergilerde yapılan yayınların hangi tür olduğuna işaret etmektedir. Grup 1 tam makale sayılarını verirken, Grup 2 içinde vaka takdimi, teknik not, tartışma ve araştırma sonuçlarının ön duyurusu gibi yayınlar bulunmaktadır. Zaten Grup 2'de yer alarak destek alan araştırma sayısı fazla değildir. Tablo 1'deki verilerden yola çıkarak 2007 yılında teşvik alan başvuru sayısının 24.000'den fazla olduğunu da söylemek olanaklıdır. UBYTP kapsamında değişiklik yapılmadan aynı uygulamalara devam edilmesi durumunda bu sayının artarak devam edeceği öngörülmektedir.

Tablo 1. Fen ve sosyal bilimler başvurularının dergi gruplarına göre dağılımı (2007)

Kategori	Fen			Sosyal		
	Grup 1	Grup 2	Toplam	Grup 1	Grup 2	Toplam
A	5521	339	5860	235	10	245
B	8872	280	9152	351	11	362
C	7859	205	8064	428	12	440

Kaynak: <http://www.ulakbim.gov.tr/cabim/ubyt/stats/index.uhtml>

Atıf Dizinine Yeni Giren Dergilerin Etkisi

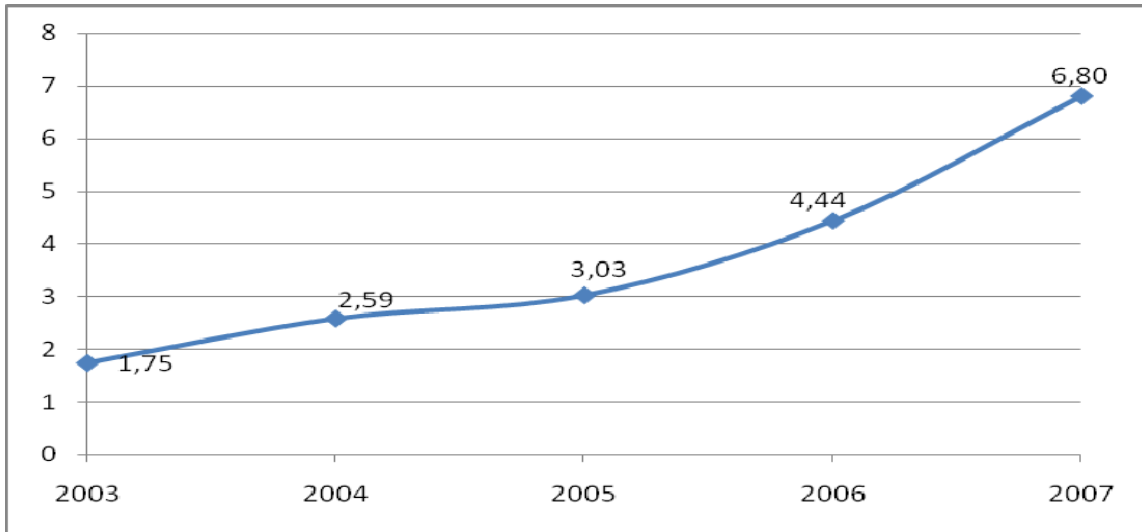
Özellikle atıf dizinine kısa bir süre önce dahil edilen Türkiye orijinli dergi sayısının artması yakın zamanda Türkiye adresli yayın sayısının 20.000'in çok daha ötesine geçeceğinin bir göstergesidir. Bu noktada hem Türkiye adresli yayınların UBYTP'nin adında yer alan "uluslararası" olma vasfını ne

derece yerine getirdiğini, hem de atıf dizinlerinde yayın sahibi olan akademisyenlere her geçen yıl daha fazla bütçe ayırmanın ne derece doğru olduğunu tartışmak gerekmektedir.

Türkiye adresli araştırmacıların en sık yayın yaptığı dergilerden birisi *Turkish Journal of Veterinary & Animal Sciences* adlı dergidir. Bu dergide yayımlanan yazıları incelediğimizde, yayınların sadece %6'sında Türkiye adresli yazar bulunmadığı görülmektedir. Benzer şekilde sosyal bilimlerdeki en uzun süre atıf dizininde yer alan dergi olan *Türk Psikoloji Dergisi*'nde sadece dört makale Türkiye adresli değildir (veriler 23 Haziran 2009 tarihinde yapılan tarama sonucunda elde edildi). Diğer Türkiye orijinli dergiler incelendiğinde de benzer rakamlara ulaşılacağı düşünülmektedir. Bu şekilde düşünülmesinin en önemli nedenlerinden birisi birçok derginin yayın dilinin Türkçe olmasıdır. Bir dergide yayın yapan kişilerin çoğunlukla o ülkenin vatandaşları olması, dergide yayımlanan makalelerin o ülke vatandaşları dışındaki kişiler tarafından takip edilememesi (dil nedeniyle) bir derginin “uluslararası” niteliğe sahip olmasının önündeki engellerdir.

Maliyet-Yarar Olgusu

Atıf dizinleri kapsamındaki yayımlara ödenen teşvikler her geçen yıl artmaktadır (bkz. Şekil 1). 2007 yılında atıf dizinleri kapsamında yayın yapan araştırmacılara yaklaşık 7 milyon TL teşvik verildiği görülmektedir [9]. Bu rakamın yeni kurulan bazı devlet üniversitelerinin (Siirt Üniversitesi, Muş Alparslan Üniversitesi, Mardin Artuklu Üniversitesi gibi) bir yıllık bütçesinden fazla (örneğin Muş Alparslan Üniversitesi'nin 2008 yılı bütçesi 6,3 milyon TL) [10] olduğunu belirtmek gerekir.

Şekil 1. Yıllara göre UBYT kapsamında verilen teşvik tutarı (milyon TL)

Kaynak: TÜBİTAK 2008 Faaliyet Raporu

UBYTP'nin dışında farklı üniversitelerin kendi yapıları içinde atıf dizinlerindeki yayını olan akademisyenlere destek verdiği de unutulmamalıdır. Bir başka deyişle, aynı akademisyenin aynı çalışması hem ULAKBİM, hem üniversitesi tarafından maddi olarak desteklenmekte, söz konusu çalışma kişinin akademik hayatında ilerleme aracı olarak da kullanılmaktadır. Asıl sorulması gereken soru kaynakları kısıtlı olan bir ülke olduğumuz konusunda sürekli olarak fikir birliği ettiğimiz ve bütçe yetersizliklerinden yakındığımız bir ortamda UBYTP kapsamında her yıl bir üniversite bütçesi kadar para harcanmasının ne derece doğru olduğudur. Çünkü zaten yükümlülüklerinden biri araştırma yapmak ve yaptığı araştırmaları yayımlamak olan akademisyenlerin yayın faaliyetinin sonunda teşvik ediliyor olması ayrıca tartışılması gereken bir konudur. Yine sorgulanması gereken bir diğer konu altyapı yatırımları gerçekleştirilmeden doğrudan ortaya çıkan ürüne odaklı nicel bir değerlendirmenin

ne derece sağlıklı olduğudur. Araştırmacıların büyük bölümü araştırma yapabilmek için gerekli ortam koşullarına sahip değilken, kaynaklarımızın bir kısmını hali hazırda üretilmiş olan yayınların sahiplerini teşvik etmek amacıyla kullanmamızın, değişen uluslararası bilimsel yayın üretim koşullarını gözönünde bulundurarak tekrar ele alınması isabetli bir karar olacaktır.

Teşviklerden yararlanan kişilerin dağılımlarına bakıldığında da az sayıdaki araştırmacının çok sayıda teşvik aldığı görülmektedir. Örneğin, 2007 yılında onun üzerinde teşvik alan araştırmacı sayısı 98'dir [8]. Hemen her yıl için benzer rakamları elde etmek mümkündür. Bu durum karşılaştırmalı olarak bakıldığında aralarında birçok değerli bilim insanımızın yer aldığı toplulukların her yıl belli düzeyde yayın teşviği aldığını göstermektedir. Muhtemeldir ki, söz konusu bilim insanları hali hazırda alanlarının verimli araştırmacılarıdır ve bu teşvikler verilmemiş dahi olsa bu üretim performansını göstereceklerdir.

Mevcut uygulamalar “ne yazıldığından çok nerede yazıldığına ve kaç kere yazıldığına” bakmaya devam ettiği takdirde atıf dizinleri kapsamındaki dergilerde Türkiye adresli yayınların önlenemez yükselişi sürecektir. Şüphesiz yapılan nicel katkı bir dereceye kadar önemlidir. Asıl önemli olan ise söz konusu yayınların ülkemiz insanlarına ne derece yarar sağladığı ve bilim dünyası için ne kadar değerli olduğudur.

Kaynaklar

- 1- Umut Al. (2008). *Türkiye'nin Bilimsel Yayın Politikası: Atıf Dizinlerine Dayalı Bibliyometrik Bir Yaklaşım*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- 2- Thomson Reuters. (2009). Content Expansion. 19 Kasım 2009 tarihinde http://isiwebofknowledge.com/products_tools/multidisciplinary/webofscience/contentexp/ adresinden erişildi.
- 3- Henk Moed. (2006). Bibliometric Rankings of World Universities. Centre for Science and Technology Studies Report 2006-01. 19 Kasım 2009 tarihinde http://www.cwts.nl/hm/bibl_rnk_wrlld_univ_full.pdf adresinden erişildi.
- 4- EIS. (2009). European Innovation Scoreboard 2008: Comparative Analysis of Innovation Performance. 19 Kasım 2009 tarihinde http://www.vt.is/files/EIS_2008_Final_report_388828559.pdf adresinden erişildi.
- 5- ULAKBİM. (2008). Uluslararası Bilimsel Yayınları Teşvik Programı. 19 Kasım 2009 tarihinde <http://www.ulakbim.gov.tr/cabim/ubyt/> adresinden erişildi.
- 6- ULAKBİM. (2008). Uluslararası Bilimsel Yayınları Teşvik Programı - Haberler. 19 Kasım 2009 tarihinde <http://www.ulakbim.gov.tr/cabim/ubyt/haberler.uhtml> adresinden erişildi.
- 7- Halime Atamer, Koray Dorsan, Levent Önder, Kıvanç Torun. (2002). 70 bin Araştırmaya 5 Trilyon Teşvik. *Cumhuriyet Bilim Teknik*, 823:10-11.
- 8- ULAKBİM. (2009). UBYT İstatistikleri. 19 Kasım 2009 tarihinde <http://www.ulakbim.gov.tr/cabim/ubyt/stats/index.uhtml> adresinden erişildi.
- 9- TÜBİTAK. (2009). TÜBİTAK 2008 Faaliyet Raporu. http://www.tubitak.org/tubitak_content_files//TUBITAK_2008FR_V51_110509_WEB.pdf adresinden erişildi.
- 10- TBMM. (2006). 34'üncü Birleşim. 9 Aralık 2007. *Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, Cilt 8.